

Vintern då fåglarna frös

– några iakttagelser och funderingar

JÖRGEN SJÖSTRÖM

Den gångna vintern var den kallaste sedan 1987 och i åtminstone nordöstra Uppland en av de allra snörrikaste under de senaste hundra åren. Själv har jag med hjälp av skidstavarna mätt upp 90-95 cm snödjup på myrmark på Florarna i början av mars. En intressant iakttagelse som har samband med det stora snödjupet är att orrar grävde ner sig i den lösa snön. Vid ett tillfälle poppade sex orrar (fem tuppar och en höna) upp alldeles framför skidorna men med några sekunders fördröjning. Då jag tittade närmare på deras gångar i snön tydde dessa på att orrarna var ute efter frön från pors och starr men att de antagligen också övernattade under snön för att skydda sig mot den stränga kylan. Det är ett i snörika trakter känt fenomen men så vitt jag vet mycket ovanligt i Uppland.

VINTERN BÖRJADE PÅ allvar vid Lucia och varade i norra Uppland ända till månadsskiftet mars – april. Hur klarade våra uppländska stannfåglar denna påfrestning kan man undra? Enligt radioprogrammet Naturmorgon har ett antal lyssnare rapporterat ovanligt få fåglar av de flesta arter medan andra rapporterat ungefär "normala" förekomster. Mina egna iakttagelser under den gångna vintern är gjorda vid ett gammalt torpställe i nordöstra Uppland där barrskogen, som har stort inslag av ask, lönn, hägg och alm möter ett småbrutet jordbrukslandskap. Observationerna är på inget vis systematiska och under flera veckor har jag inte bott i mitt fritidshus men ändå kan jag rapportera en del som kanske är allmänt intresseväckande.

DET ÄR TVÅ arter som setts i större antal än något annat år och det är de båda barrskogsmesarna tofsmes och talltita. Även svartmesen har varit ovanligt frekvent vid matningen och ätit både solrosfrön, talg och margarin.

Det är naturligtvis trevligt att på nära håll få studera dessa av skogsbruket hårt trängda och vackert tecknade mesar på nära håll. De visar en väldig förtrolighet och äter nästan ur handen.

Likafullt ska man vara försiktig med att tolka ökningen som att dessa arter även ökat i den omgivande skogen. Snarare är det nog så att de få som finns inom uppsamlingsområdet har svårt att hitta föda i skogen och därför bara ökat i antal vid matplatsen.

Till de arter som varken ökat eller minskat den gångna vintern jämfört med normalåret hör domherre, gulspurv (mest havrediet), nötväcka och nötskrika. Talgoxar och blåmesar liksom grönfink har varit fåtaligare än tidigare år vilket kan bero på en stor dödlighet bland ungfågarna. Båda mesararterna utnyttjar de holkar jag satt upp för häckning varför ett stort antal ungar kommer till världen varje år. De talgoxar (ca 10 mot i medeltal 20) och blåmesar (ca 5 mot i medeltal 10) som klarade januarikylan verkar sedan ha överlevt senare delen av vintern.

DÅ DE FÖRSTA flyttfågarna anlände i slutet av mars fann jag att flera arter som normalt inte äter frön och margarin gjort detta och det mycket energiskt i flera veckor vilket antagligen berodde på det stora snödjupet som varade över hela påsken. Det började med ett flertal koltrastar, som här flyttar och aldrig har setts under december till och med februari. Sedan följde bofink (22 mars sågs den första) som liksom koltrastarna åt stora mängder frön. Ovanligt många bergfinkar, nästan bara hanar, sökte sig till matplatsen under 5 till 15 april (max upp mot 20 och ca 50 i flock på en intilliggande slättervall). Det är ju en art som minskat på senare år och det är trevligt att se hanarna i olika övergångsdräkter på nära håll ifrån köksfönstret.

Florarna 6 mars med närmare en meter snö. Författaren som nummer två i spåret.

FOTO: HENRY ÅKERSTRÖM

Mer anmärkningsvärt är att en, ibland två, järnsparvar och en stjärntmes, flera rödhakar, en mindre korsnäbb hane (häckade antagligen nära matningsplatsen) och en steglits som spisade solrosfrön. Steglitsen var ny "tomtart" och alltså mycket ovanlig i trakten. Järnsparvarna häckade antagligen i en intilliggande ungskog med rikligt med ask och björk. Tidigare om åren har järnsparven kilat som en mus på marken men i år drev den bort andra större fåglar, som domherre och bofink, och satt ensam och frossade bland solrosfröna utan minste tecken på skygghet. Konstigt nog saknades helt dagrovfåglar den gångna matningssäsongen, trots att sparvhök finns i trakten och det gäller antagligen även spurvuggla. Däremot har både slaguggla och kattuggla jagat smågnagare på marken under matplatsen. Jag kunde dagtid bestämma vattensork, ängsork, åkersork och husmus. Vilket kan tyda på att ett sorkår är på gång. Den misstanken stärks av att jag hörde två slagugglehanar i slutet av mars hävda revir i trakten. Även kattuggla ropade på vårvintern. Båda arterna är, som bekant regelbundet förekommande i hela norra Uppland men de närmaste föregående åren hördes ingen uggla vid något

tillfälle i närheten av matningsplatsen.

Då jag anlände den 15 mars efter en dryg veckas bortovaro låg fröautomaten sönderslagen på marken. Av spåren att döma hade en älg knuffat ner den på marken, för att på detta vis lättare komma åt solrosfröna! Även rådjur hade varit där och ätit. Då snön täcker det mesta av klövviltets naturliga föda blir de desperata och ett flertal rådjur låg i februari och mars utsvultna och döda på skogsvägarna. Kadavren drog till sig flera havsörnar och korpar... men det är en annan historia.

Då de sista fröna var slut den 25 april hade cirka 75 kg solrosfrön, 10 kg viltfågelgrön, 3 kg margarin och talg av olika slag ätits upp. Då hade faktiskt en svartvit flugsnappare redan varit på plats i tre dagar trots att mer än halva tomten fortfarande var täckt med djup snö som först den 29 april var helt bortsmält. Slutsatsen blir kanske att fåglarna och naturen klarar stränga vintrar bättre än den habitatförstörelse som jord- och skogsbruket står för, den är ofta oåterkallelig.

Jörgen Sjöström
Geijersgatan 11 A
752 26 Uppsala